

Giovanni Papini / Walt Whitman

I.

Priznavam, da o Waltu Whitmanu ne morem govoriti, kakor bi govoril o komerkoli. Duša in poezija velikega starca z Manhattana sta zame v nežni zvezi z enim najvažnejših odkritij iz moje prve mladosti: z odkritjem poezije. — Moj oče je hranil med svojimi knjigami oba zvezka *Splošne knjižnice* po pet krajcarjev, kjer je Gamberale prvič objavil del svojega prevoda iz Whitmana, in jaz sem prebiral in ponovno prebiral ti dve skromni knjižici s tistim navdušenjem, kakršnega po svojem dvajsetem letu nismo več sposobni. Ne da bi bil kak *bourgeois gentilhomme*, toda takrat še nisem imel nobenega jasnega pojma o razločku med verzi in prozo in niti me ni skrbelo vedeti, zakaj so bile tiste pesnitve sestavljene iz tako dolgih verzov, da so mnogokrat izpolnili dve ali tri vrste. Tam sem prebiral ali bolje vdihaval pesnikovo poezijo morja, vsakdanjosti in vesoljnosti, ne da bi mislil na blede ovenčance, ki preštevajo ganjenim dušam zloge, kakor bi preštevali slavcu note — če bi mogli.

In moram priznati, da jaz, Toskanec, Italijan, Latinec, nisem zaznal, kaj je poezija, iz Virgila ali Danteja —in še manj po zaslugi kazuista Petrarke ali umetnega rezbarja Torkvata Tassa, ki sta dva pesnika za luksuz in zato bolj literata nego pesnika — temveč iz otroških naštevanj in iz dolgih, strastnih nagovorov kosca *Travnih bilk*. Še danes, po tolikih letih, ne morem hladno prebirati «šepetov nebeške smrti» in «Bil vam je deček, ki je hodil v prosto naravo». Pozneje sem bral *Travne bilke* v angleščini; spoznal sem Whitmanovo življenje in podobo iz debelih ameriških knjig, razglabljal sem o metričnih vprašanjih njegove poezije po Jannacconovi knjižnici, toda nikoli nisem mogel pozabiti tistih razkošnih ur svoje deškosti.

Ne pripovedujem vsega tega, da bi podal — pred časom in na nepravem mestu — odlomek iz svojega duševnega življenjepisa, temveč da pojasnim, čemu bi ne mogel pisati o Waltu Whitmanu, kakor da je eden med mnogimi inorodnimi poeti, ki so odmenjeni zanimanju profesorjev z dekliških šol, da morem govoriti o njem samo tako, kakor more ljubeč brat govoriti o svojem ljubljenu bratu — naravno seveda: le da gre za mlajšega in manjšega brata, ki govori o svojem mrtvem in večjem bratu.

Kako srečen bi bil, če bi mogel vcepiti drugim ljudem nekaj svoje trdne vdanosti, če bi mogel pokazati vsem, ki me čitajo,

živo in zvesto sliko otroške in ogromne duše tega pesnika, ki ga ljubim, duše, radosti pijane in otožnosti pretežke!

Toda ne bi se hotel baviti z njegovim umrljivim življenjem. Čemu bi bilo važno vedeti, kdaj je bil stavec, novinar, mizar, bolniški strežnik, upravni nameščeneec ali patriarh demokracije? Vem, da je bil rojen l. 1819. v Ameriki in da je v Ameriki umrl l. 1892., ne da bi bil kdaj zapustil svojo deželo. Vem, da je bil v življenju takšen, kakršnega se kaže v svojih pesnitvah: popoln človek, preprost, odkritosrčen, ljubitelj narave in ljudi, poln zaupanja, razdajalec radosti. Nekdo, ki ga je videl živega, Howels, je pisal: «Njegovo oko in glas sta razodevala odkritosrčno in neodklonljivo ponudbo prijateljstva: prožil je roko na način, da je bilo v naših močeh, obdržati si jo za vedno.» In nekdo drugi, ki ga je videl kot mrliča, dan po njegovi smrti: «Zdi se ti, kakor da ima obraz starega, zvestega dečka.» Takšnega poštenega soglasja med življenjem in poezijo sem vedno vesel, kadar ga srečam, in rajši imam pesnike, ki so peli o trpljenju in resnično trpeli, nego tiste, ki so zverzificirali vsa mogoča čuvstva, pa so živeli trajno z mirom v duši v svojem varnem naslanjaču.

Kar pa me bolj zanima o človeku, je tisto, kar je ta umel iztisniti iz svojega življenja, ne pa njegovo celokupno življenje, in premalenkostni življenjepisci so se mi zdeli vedno podobni onemu, ki bi hotel uživati plemenito vino, pa bi šel iskat grozdov in lupin, iz katerih je bilo pridelano. Poznati zunanje življenje velikih duhov, utegne ugoditi radovednosti «ljubiteljev duš» in zbirateljev anekdot in utegne služiti tudi kot moralno dramilo tistemu, ki hoče nekaj velikega začeti, toda vse to je neodvisno od vrednote in pomena umotvora, ki stopi pred nas.

Zunanji življenjepis je še bolj neumeten pri Whitmanu nego pri drugih. Kajti on je hkratu vesplošen poet, poet vesoljnosti in ne posameznih delov, poet sveta in ne samo Amerike, in po drugi strani poet osebnosti, individualen, intimen, ki je lahko dejal z upravičenostjo: «Tovariš, to ni knjiga. — Kdor se je dotakne, se dotakne človeka.»

V njegovih pesnitvah najdemo torej lahko vso pesnikovo dušo, vse tisto, kar hoče povedati, učiti in zapustiti svojim ljubiteljem, svojim tovarišem, vsem ljudem, in stotine njegovih *T r a v n i h b i l k* so resnično neumrjoči del njegove duše.

Pa ne bi hotel niti glede Walta Whitmana pisati slovstvene ocene, kakor so tega vajeni tisti, ki proučujejo, kako drugi pripovedujejo o svojih stvareh, ker sami ne vedo povedati nič svojega. In vendar je prav glede Whitmana mnogo mikavnih vprašanj

metričnega značaja, ki bi jih bilo treba postaviti in rešiti; lahko bi premišljevali, če ni Whitmanova poezija prav nič metrična, kakor je rekel Whitman sam in po njem Noel, Stedman, Gambale in mnogi drugi, ali če je v nji daktilični padec, kakor je verjel Macaulay, ali neke vrste konsonančna rima, kakor je hotel Triggs, ali naravnost nekakšna skrita ritmiča ubranost, nekakšna psihična rima ali strofične periode, kakor meni naš Jannaccone. Lahko bi preiskovali, kakor sta delala O'Connor in Neucioni, katerim naravnim gibanjem najbolj sliči whitmanski spev, vetru v gozdovih ali oceanskim valovom, in lahko bi raziskovali, kakšen je bil vpliv Whitmanovih naukov na odnošaje med poezijo in prozo in na gibanje francoskih verslibristov. In če bi hoteli izgubljati čas, bi mogli ocenjevati tudi njegovo najljubšo retorično obliko, naštevanje, in jo primerjati s parafrazo, ki je bila Homerju draga, z metonimijo, ki je bila Danteju draga, z antitezo, ki je bila draga Viktorju Hugoju, in metaforo, ki je draga d'Annunziu. Pa vse te lepe reči ne zanimajo nas, ki iščemo v svetu in v ljudeh duševne udejstvovalnosti in v duhu misli.

Walt Whitman je napisal nekaj spevov, ki so čudoviti kot čista poezija, kot godba, kot privid, kot izbranost besed, a na srečo on ni pesnik, ki piše, da bi zabaval občinstvo in ustrezal založnikom.

Walt Whitman hoče ljudem nekaj povedati in hoče, da ga ljudje poslušajo, in da bi ga ljudje slišali, «poje iz polnega grla svoje krepke speve in ubrane.»

Naša dolžnost — dolžnost vseh, ki ga ljubijo — je, da dojamemo iz teh iz polnega grla zapetih spevov pesnikovo misel, kar priporoča z ljubeznijo samemu sebi, svojim dobrim drugom, svojim otrokom — nam vsem.

II.

Zakaj je začel Walt Whitman pisati svoje pesnitve? Zato, ker je bil literat že od rojstva? Da bi si osvojil slavo? Zato, ker ni bil drugega zmožen? Še malo ne! Walt Whitman je bil prej nego poet človek, delavec, mizarjev sin in izvežban meriti drevesa in izdelovati mize. Ni bil eden tistih naših muzaistov s prilastki, ki jim je obzorje lastni črninik in edini smoter naklonjenost novinarjev in žensk. «Zahteval si od mene ubranih rim? Iskal si pokojnih in koprnečih meščanskih rim? ... Kaj pomeni takšnemu, kakor si ti, poet, kakor sem jaz? Ostavi zato moja dela in se pojdi uspavat s tem, kar umeš, in z mehкими akordi klavirja, kajti jaz ne zabavam nikogar in ti mene ne boš umel.» Tako se obrača do ne-

kega mirnega meščana. On torej ni prišel s svojim delom zabavat občinstva, polaskat se ušesom mehkočutnežev in proučevaljev metrike. Njegov vzor ni klasično eolska harfa, marveč prej hri-pava lokomotiva s svojim «blaznim zažvižganim smehom, zveneča, grmeča kakor potres in razdiralec vsega». Zato se ne straši, če ga obtožujejo profesorji poezije, in se tolaži, ko gleda strahoto cañona v Koloradu. «Obtožili so moje speve, češ, da so pozabili na umetnost? Da so pozabili raztopiti v sebi natančna pravila in nežnočutnost? In merjene udare lirike in prelest izglajenega in ponovno izglajenega templja in stebrovje in polikane lokel!» Kaj mi mar! se zdi, da hoče reči Walt Whitman. Vse to je literatura, a jaz «hočem, da odmeva moj barbarski krik preko okrovja sveta». Ne poje, da bi pel, temveč da drami, vzgaja, spodbuja ljudi. «Jaz sem tisti, ki poganjam s psovanjem može, žene in narode in kličem: Vstanite s svojih sedišč in se borite za svoje življenje!» — «Jaz sem vzgojitelj atletov. Kdor doseže po moji zaslugi eno samo širše oprsje nego je moje, potrjuje širino mojega.» In ker hoče biti vzgojitelj, mora biti po sili robot in brez poklonov. «Nisem sladkoben, osladen mehkužnik, bradat, zagorel, z rjavim vratom, grd sem prišel. In z mano se je treba boriti za trdna prvenstva vesoljnosti, kadar grem mimo.»

On je torej bolj nego poet po modernem pojmovanju nekakšen v a t e s v antičnem zmislu: p r e r o k. Ni opevalec omejenih stvari ali posameznih delov: on je pesnik vseobčega, pesnik celote in vsega skupaj.

So poeti, ki pojo samo o ljubezni do ženske, drugi samo o ljubezni do narave, tretji o ljubezni do domovine ali do ljudi ali do sebe samih, a on poje o vseh teh stvareh skupaj in še o drugih. «Ne bom delal pesnitev, ki se nanašajo na dele, temveč bom delal pesnitve in speve, ki se nanašajo na vse skupaj, in ne bom pel, nanašajoč se na enega samega, temveč nanašajoč se na vse dni.» — «Vse se mora nanašati na skupnost sveta in na celokupno resnico sveta.» In pripoveduje, kako mu je rekla muza: «Pridi, zapoj mi pesem, kakor je ni zapel še noben pesnik, opevaj mi Vesoljnost.» Kako bi mogli drugače vsi ljudje poslušati njegove pesmi?

Seveda, na prvi pogled se zdi Walt Whitman najbolj osebni med poeti ali vsaj najbolj odkritosrčni med osebnimi. Kaj ni baš on ponosni ustvaritelj speva o lastnem Jazu? Koj od začetka oznanja: «Toda jaz opevam le neko preprosto in poedino osebo.» — «Jaz proslavljam samega sebe in pojem samega sebe.» Večkrat nastopa v njegovih spevih njegova lastna oseba — pa ne pod pojmovnim in nedoločnim imenom Jaz, temveč z obrazom in

obleko Walta Whitmana: «Walt Whitman, sam zase kozmos, sin Manhatte, nemirni, meseni, čutni, ki jé, pije in spočenja.» — «Glej to ožgano obličje, te sive oči, to brado, gosto lasovje, ki se zлива na moj vrat, moje rjave roke in moja tihotno držo in brez milote.» — «Božanski sem znotraj in na zunaj in posvečam vsako stvar, ki se je dotaknem ali se dotakne mene... In moja glava je več vredna nego cerkve, svete knjige in vsi obredi.»

Pa kdor bi smatral to oboževanje samega sebe za nekakšen odločilni dokaz Whitmanovega individualizma, bi se motil. Samega sebe obožuje, ker obožuje celoto in vidi celoto odsevano v sebi in čuti samega sebe globoko pomešanega s celoto. Ko govori z nekim neznanim prijateljem, pravi: «Mi postajamo rastline, debla, listje, korenine, skorja. Mi smo razgrnjeni v plasteh na ozemlju, mi smo skalovje. Mi smo hrastovje in rasemo s stranjo ob strani po goličavah...» in naštevanje sledi naštevanju, da z uspehom vcepi to občutje istovetnosti z vsemi stvarmi. Samega sebe občuti kot vesoljno dušo, kot dih celote in — da se poslužim neke umljive absurdnosti — kakor bi mogel bog kakšnega pan-teističnega svetovja občutiti samega sebe: «... jaz diham, jaz živim, dvigam se nad svetlobo, svetlejši nego svetloba, dvigam se nad peklenke zublje in poskakujem vzhičen, lahkoten nad peklom. Dvigam se nad paradiž, ki je ves ovonjan z mojim lastnim vonjem. In vsebujem vsaktero življenje na zemlji, dotikam se in vsebujem Boga, dotikam se Odrešenika in Satana. Jaz, večna sila, ki vse prepaja, kajti kaj bi bilo brez mene celota? Kaj bi bil Bog? Jaz bistvo oblik, jaz življenje resničnih resničnosti, jaz vekovečni, nasebni (temeljni zakon nevidnega). Jaz življenje velikega, okroglega sveta, solnca, ozvezdij in človeka, jaz vesoljna duša.» V tem zmislu moremo Walta Whitmana imenovati tudi mistika, seveda mistika povsem drugačne vrste, nego so običajni, ker noče samega sebe izgubljati v Bogu, temveč hlepi skoro za tem, biti nekaj tako brezmernega, da bi sprejel v svojo dušo Boga samega. Drugič si želi «biti prav Bog» in govori drugim: «Ni Boga bolj božanskega nego si sam,» ali pa se veseli «biti ta neverjetni Bog, ki sem»; toda v nekem spevu v *Š e p e t i h n e b e š k e s m r t i* se proglašá naravnost za najbolj vse-mogočnega Boga: «Jaz tolažnik predobrotni, jaz obljubljeni prihajam z ljubeznivo stegnjeno roko; najvsemogočnejši Bog sem jaz. Jaz po prerokih naznanjeni in po pesnikih v prerokbah njihovih in v najbolj navdihnjenih spevih njihovih... Vso boleost, vse trpljenje, vso muko združujem jaz v sebi in jo vpijam vase.»

Poslovenil Karlo K o c j a n č i č. — (Dalje prih.)

V tem trenutku je bilo pozabljeno vse, kar je do zadnjega grenilo mojo zavest. Saj se nič ni zgodilo. Bil je le hip v uri slabosti. Da ona ne more živeti brez mene, odtehta vse drugo.

Brez besed sem jo za odgovor poljubil. Premrla, trepetajoča sva šla skozi park. Nisva čutila niti dežja niti vlage, za naju ni potekal čas, niso hodili mimo naju ljudje. Klot da se nisva videla vso večnost in črpava brezкраjnost besed... (Dalje prihodnjič.)

Pastúškin / Preobilje

Ona:

Zabrediva v ta zvezdnati večer,
zaprediva še sebe v mesečino;
čim poželjiveje srkam sinjino,
tem neizmernejša je v vsako smer.

On:

Pojdiva. A ta čar me tisočer
ne zmamil sam bi v biserno daljino;
tik sebe pijem dveh nebes jasnino —
tako globoka ona ni nikjer.

Ona:

Prisluhni: srce mi neugnano vriska,
sreča tako visoko plapola,
da je beseda zanjo vse prenizka.

On:

Kako si s svojo srečo moja vsa!
A moj objem naj še tako te stiska —
vse preobilje užiti se ne dá.

Giovanni Papini / Walt Whitman

(Nadaljevanje)

In ne oklepa v sebi samo vseh stvari, temveč tudi vse čase: «Jaz vem, da je bila preteklost velika in da bo prihodnost velika, in vem, da se oboje na čudösen način veže v sedanjosti... In tam, kjer sem jaz in si ti v danes ta dan, tam je središče vseh dni in vseh plemen. In tam je za nas pomen prav vsega, kar se je zgodilo dnevom ter plemenom in se bo kadarkoli zgodilo.» Pa ne samo vseh stvari in vseh časov, temveč tudi vseh ljudi

katerihkoli stanov in starosti. V *Spevu o lastnem Jazu* pravi, potem ko je napisal enega svojih neskončnih naštevanih ljudi: «In vsi ti se usmerjajo k meni in jaz se usmerjam proti njim. In takšno, kakor je bivanje njihovo, je bolj ali manj bivanje moje. In o njih in vsem tkem jaz spev o lastnem Jazu.» Najbolj pesniški izraz tega občutja istovetnosti z vsemi in s celoto je slavni spev, ki se začinja: «Bil vam je deček, ki je vsak dan hodil v prosto naravo. In nič prej mu ni postal viden kak predmet, dokler se on sam ni izpremenil vanj. In ta predmet je postal del njega samega za tisti dan ali za del tistega dne ali za mnogo let ali za široke kroge let... Vse to je postajalo del dečka, ki je vsak dan hodil v prosto naravo, ki še hodi v prosti naravi in ki bo hodil za vedno vsak dan.»

Whitmanovo osebovanje je torej obleka, lupina njegove vesoljne ljubezni do vseh stvari. Kakor vse velike duše, koprni on k celoti in neskončnosti, toda noče k njima preko splošnih in pojmovnih besed. Kakor je njegov misticizem nekakšna ogromna razširitev njegovega jaza, tako se razodeva njegova ljubezen do vseobčnosti kot ljubezen do vsega posameznega, del za delom. Do neskončnosti hoče priti tako, da kopiči končne stvari, in kakor je tudi ta napor blazen in, če ga jemljemo literatno, nevaren, ker te primora do neskončnih naštevanih, vendar moramo priznati, da podaja neprestano obračanje do posameznih stvari in do največje možne množine posameznih stvari obširnost in vsesplošnost bolj, nego pojmovne puhlice, s katerimi se čestokrat zadovoljujejo modroslovci in premišljevalci.

Tolika in tako prekipevajoča je njegova ljubezen do vesoljstva, da bi se ne mogel dovolj izkipeti, če bi bil primoran samo na splošno razodevati svojo ljubezen stvarjem, celoti, neskončnosti, Bogu. Whitman čuti potrebo, da izreče vsaki stvari svoje občudovanje in svojo vdanost, svojo zadovoljstvo in svoje začudenje. Pred svetom je optimist. Pa kaj pravim optimist! Ta beseda je tehnična in mrzla, zato se mu ne prilega. Rekel bi rajši strasten ljubimec, oboževatelj celote — pri tem pa ne tako brljav, da ne bi videl grdote in zla, temveč tako velik, da ljubi tudi grdobo in zlo.

Whitman je nagonsko in iz namere častilec vsake stvari: «Odslej bom proslavljal vsako stvar, ki jo vidim, in naj mi bo kakršnakoli. In hočem prepevati in smejati se in ne prezirati nobene stvari.» Njegovi veličastni duši je vse veličastno: «Veličastna je vsaka stvar! Veličastno to, kar imenujemo prostor — okrožje nešteti duhov; veličastna skrivnost gibanja in vseh bitij

— tudi najmanjših žuželk; veličasten dar govorenja in čuti telesni; veličastna toneča luč — veličastno blede odsevanje novega meseca na zahodnem nebu; veličastna vsaka stvar, ki jo vidim ali slišim ali se je dotikam. Dobrota je v vsaki stvari.» — «Vse je zame krasno, vse čudežno.» In potem ko je prebral Hegla, premišljuje: «Od misli do misli, sanjajoč o vesoljstvu, sem videl tisto malo, ki je Dobro, varno hiteti proti nesmrtnosti. In neizmerno celoto, ki je Zlo, sem videl, kako se podviza toniti, zgubiti se, umreti.» — «Celotna vesoljnost nam pripoveduje, da je dobra, preteklost in sedanost nam pripovedujeta, da sta dobri. Kako lepe in popolne so živali! Kako popolna je zemlja in vsaka najmanjša stvar na njej! Kar imenujemo dobro, je popolno, in kar imenujemo slabo, je istotako dobro.» — «Na tej naši prostorni zemlji, med neskončnimi robotostmi in med blatovjem, v srcu njenega osrčja, zaprto in varno, gnezdi seme izpopolnjevanja.» — «... V vesoljnosti ne vidim nobene nepopolnosti in ne vidim niti enega vzroka, niti enega učinka, obžalovanja vrednega, v vesoljnosti.» In dalje: «Vse stvari v vesoljnosti so čuda, vsaka tako globoka kakor vsaka druga.» Njegova duša otroka-genija ne pozna ničesar razen čudežev. «Nepretrgan čudež je zame morje in ribe, ki plavajo v njem, in čeri — in gibanje vodovja — in ladje in ljudje, ki so na ladjah. Kakšne bolj izredne stvari so nego te?» Tudi najmanjše stvari so čudežne: «Verujem, da ni travna bilka nič manj vredna nego romanje ozvezdij..., in da je miška čudežna dovolj, da izpreobrne sekstiljone nejevernikov.» — «Še iz gnilobe in trupel more zemlja roditi prelestne stvari: glej to zmes. Glej jo dobro! Morda je bila vsaka njena mrvica del bolnega telesa — in vendar glej jo! Spomladanska trava pogrinja prerije. Debeli bobek se natihoma razpoči iz stročja v vrtovih. Nežni pecelj čebulčka je vzklikl...» — «Sedaj sem se zgrozil, ko gledam zemljo, njo, ki je tako pokojna in potrpežljiva. In prideluje tako sladke reči iz trohnoh. In se vrti na svoji osi, nedolžna in čista, s tako neskončno dolgo vrsto gnijočih teles. In prekapa te tako slastne vetre iz tako smradnega smrada! In obnavlja z brezbriznim obrazom svoje vsakoletne poganjke, izobilne in prelepe. In daje ljudem tako božanske stvari, da prejme končno takšne ostanke nazaj.»

Zato je Whitmanova duša skoro vedno vesela in v nekih trenutkih ga telesno in duševno ugodje ob opazovanju sveta prenese skoro v nekakšno dionizijsko blaznenje. Berite n. pr. *Spev o razkošnjih*, v katerem se spomni in priključuje vse

radosti, od tiste «kopati se v kopališču» do «slutnje polnih razkošnosti po boljšem».

Toda največja Whitmanova radost je: biti ljubljjen — pa ne samo duševno, temveč tudi telesno, in ne samo po ženskah, temveč tudi po moških. «Vem,» pravi, «da so mi vsi rojeni moški bratje, in vse ženske moje sestre in ljubice, in da je vzdrževalka stvarstva ljubezen.» Ko je proučil vse modrece in preroke, je odkril, da je temelj vsej metafiziki ljubezen. «Sladka ljubezen moža do tovariša, privlačevanje prijatelja k prijatelju. Ljubezen med zakonci, ki so združeni v sreči, ljubezen sinov in roditeljev. Ljubezen kakega mesta do vsakega drugega mesta in naroda do vsakega drugega naroda.» In misli na vse može, ki so raztreseni po najbolj oddaljenih deželah in ki bi jih ljubil: «In se mi zdi, če bi poznal te može, bi se pritisnil k njim kakor k sinovom svoje dežele in dobro vem, da bi si bili bratje med seboj in ljubimci. Dobro vem, da bi bil srečen z njimi.»

Toda Whitmanov spev bi ne bil nekaj resnično vesoljnega, če bi gledal samo na lepoto in dobroto sveta. Če se ne motim, sem že dejal, da njegov optimizem ne nalikuje natančno optimizmu doktorja Panglossa. Ni prezrl zla, temveč se dvigne preko njega. Nekolikokrat se mu celo ne posreči, da bi šel s popolnim mirom mimo njega; zgrabi ga nenadna misel in tedaj so njegove besede polne težke žalosti, mokre od solza, zveneče kakor mrtvaški bobni in zvonovi. «Jaz se ne solzim» — poudarja s ponosom v *S p e v u o l a s t n e m J a z u* — «nad tistim, nad čimer se solzi ves svet: da meseci, leta in zemlja niso nič drugega nego vzburkano blato. Tarnanje in povešanje glave se spodobita pohabljenecem, toda jaz nosim klobuk, kakor mi prija, doma in zunaj.» — «Torej odslej ne bom več jokal, ne bom sledil nikomur več, ne potrebujem ničesar. Nehal sem s skrivnimi vzdihovanji, s knjigarnami, z zabavljivimi ocenjevanji. In močan in zadovoljen se odpravljam na pot po odprtih cestah.» A tudi zanj prihajajo dnevi turobnosti. «Sedim in gledam vse bolesti sveta in vse stiske in sramote sveta... vse to, vso to nizkotnost in umiranje brez konca sedè gledam, vidim, poslušam in onemavam.» In kadar opazuje obraze spečih ljudi, ne vidi samo srečnih, temveč odkriva tudi zbrodolomljena obličja zdolgočasenih, zbledel poteze mrličev, zvodenele obraze pijancev, bolne in sive obraze čnanistov, telesa operirancev na bojnih poljanah, norca v celici za trdnimi vrati in umirajoče, ki se pojavljajo pri vratih.»

Sredi nevihte se mu zazdi, da dežujejo solze na zemljo: «O tedaj, kakšen neukrotljiv ocean solza, solza, solza!» In drugič ga obide «strahoviti dvom nad pojavi, negotovost, da smo nazadnje

Književna poročila

prevarani, da vsa naša vera v smotrenost ni nič drugega nego prelepa bajka». In otožen vprašuje: «Ali še ni prišla nate ura, nepričakovano razsvetljenje nad propadom, ki je razpršilo vse te milne mehurje običajev in bogastev? In ta zbadajoča koprnenja — knjige, politika, umetnosti, ljubezen, da ti všepetava njih ničnost?»

Misel na smrt ga zlasti v zadnjih letih upogiba k še grenkejšim premišljevanjem: «Pomisliti, da se tako trudimo zgraditi te naše hiše. Pomisliti, da se bodo drugi mučili prav tako kakor mi, ko bomo mi že dovolj brezbrizni . . . Počasne črne črte se premikajo in začrtavajo zemljo — nikoli jim ni konca — to so črte pogrebov; tisti, ki je bil predsednik, bo gotovo pokopan.» — «Pa kaj me briga! Smrt je morda le navidezna. Zamišljen in oklevajoč pišem besede o mrtvih, kajti mrtvi so živi in edine resničnosti, jaz pa prikazen, jaz okostenjak.» In ob smrti predsednika Lincolna veličastno dopolnjuje verz sv. Frančiška o sestri Smrti: «O, temotna Mati, ki prihajaš tako neodoljivo v našo bližino, z žametnim korakom! Kaj ni še nihče tebi pesmi zapel z najbolj odkrito dobrodošlico? Tedaj jo jaz tebi zapojem, proslavim te nad vse stvari in začenjam svoj spev, da prideš z gotovim korakom, ko boš morala priti. Približaj se, o silna osvoboditeljica! Ko si jih objela, jaz, radosti prepoln, opevam mrtvece, toneče v tvojem valujočem oceanu ljubezni, izmite v tekočini tvojega poljuba, o, Smrt.» In nadaljuje, obljublajoč ji praznovanja in podoknice kakor kakšni pričakovani nevesti. (Dalje prihodnjič.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Alojzij Reš. Ljubljana. 1921. (Tiskarna Miroslava Gasperja na Dunaju.) Založila Kleinmayr & Bamberg. X + 303 strani. (Tudi italijanska izdaja: Gorizia 1921. Giov. Peternoli editore. IX + 190 strani.)

Mlademu Slovincu iz Italije se je posrečilo, k 600letnemu jubileju Dantejevega rojstva izdati spominski zbornik, ki preseneča tako po srečnem izboru sotrudnikov (6 Italijanov in 8 Slovencev) kakor še zlasti po sijajni opremi. Tudi smernice, ki se vsiljujejo za delo ob kooperaciji sotrudnikov iz vseh narodov, so v glavnem upoštevane, čeravno bi dal jaz prednost drugačni razporeditvi prispevkov.

Župančič se je uveljavil tudi sedaj z objavo petega speva «Pekla», ^{Fupa} kakor že leta 1912. v «Slovanu» s prevodom prvega speva iz istega oddelka, ^{Dani} kot kongenijalni tolmač velikega Italijana (87—92). ^{kongenij}

Članki, ki merijo na poglobitev poznanja primarnih dantejevskih problemov, dajejo v celoti zanimivo zbirko posrečenih osvetljav. Rešova uvodnika: «Oris Dantejevega življenja» (X) in pregled «Malo bibliografije» (299—301) sta sicer kratka in brez ambicije, vendar v slovenski izdaji zelo umestna. Slovincem izredno dobrodošle so stvari, ki so jih prispevali italijanski dantologi,

Giovanni Papini / *Walt Whitman*

(Nadaljevanje)

Pa Walt Whitman bi ne bil mož-celota, glasnik vesoljnosti, če bi ga neprestano dražila misel na smrt. Če hoče biti popoln, mora biti hkratu razigran kakor deček in otožen kakor starec, ponižen kakor sv. Frančišek in nasilen kakor Nietzsche. Upam, da se ne bo nihče začudil nad pojavo tega imena. Ker poznam Whitmana bolje nego literaturo o Whitmanu, ne morem povedati, če so oba že primerjali ali ne. Na vsak način pa je treba, da se Nietzschejevi proučevalci spomnijo postaviti Whitmana v dolgo vrsto Nietzschejevih predhodnikov.¹ Iz *Travnih bilk* moremo z lahkoto sestaviti majhno nietzschejansko krestomatijo in v njej bomo naleteli celo na izraze, ki jih je ljubil prerok Zaratustre.

Že v prvi kitici v *Spevu o lastnem Jazu* naznanja: «Jaz vabim na gostijo dobro in zlo in hočem, da govori za vsako ceno narava, neomejena, s prvotno silo.» — «Jaz nisem le pesnik dobrote; jaz ne odklanjam biti tudi pesnik zločestva. Kakšno nepremišljeno blebetanje je to o čednosti in razvadah? Mene vodi zlo in izboljšanje zla me vodi; jaz sem samemu sebi nebrižen, moje vedenje ni kakor vedenje kakšnega zbiratelja obtožb, tudi ni vedenje kakšnega prepirljivca. Jaz posegam v korenine vsega, kar raste.» — «O marljivi ogenj, prebogata kri, vzgon in ljubezen: dobro in zlo! O vse ljubim jaz!» Svoje lastno življenje in življenje svojega prijatelja si opiše na ta način: «Mi smo oboroženi, neustrašeni, jemo, pijemo, spimo, ljubimo — nobenega zakona izven nas ne izvršujemo, jadramo, se vojskujemo, krademo, grozimo — sko-puhe, družine in duhovne strašimo, zrak dihamo, pijemo vodo, plešemo po travi ob morskih bregih — naseljujemo mesta, brez-miselno se rogamo, pravilnike smešimo in preganjamo vsako šibkost: tako izvršujemo svoje pohode.» In v *Spevu o raz-košjih* kliče: «O to je nekaj upropaščajočega in groznega! O to je nekaj povsem različnega nego to življenje, malenkostno in milo-srčno!... Videti ljudi, kako padajo in umirajo, pa ne objokovati jih! Okušati divjaški okus krvi — biti tako vražji! Okušati z zadoščenjem rane in smrt neprijateljev.» — «O, dokler živim, naj bom jaz gospod, ne suženj življenja, in življenju se naj po robu postavim kakor mogočen osvajalec.» — «Pusti milosrčnost, navade

¹ Ne smemo pozabiti, da je izšla prva izdaja *Travnih bilk* leta 1855.

in one, ki jih ljubijo. Pustite mir, zamaščenost, pokornost tistim, ki jih ljubijo.» On pa hoče zapeti «spev o telesu in resničnosti na zemlji.» Čuti vso neomejeno veličino zemlje in ji spočenja spev, ki je veličasten kakor kakšna himna iz Rigvede: «O široka globokost, plavajoča v prostorju in vsa pokrita z vidno mogočnostjo in krasoto, spreminjajoča se v luči in dnevu in plodonosni in duhovni temoti! Nedosegljive, visoke procesije solnca in meseca in neštivila zvezdâ krožijo zgoraj. In spodaj so mogočna bilja in vodovja in živali in drevesa; vse je prežeto z nedoumjenim smotrom in s preroško skritim namenom.»

In ne samo, da je imel pred Nietzschejem ta občutek o zemeljski vrednoti, temveč tudi vero v neko višje človeško pleme. Rekel je ljudem svojih časov: «O, da bi človek, rojen iz vas, vaše značilno pleme tu rastle ognjevito, dobrotno, ogromno, tu kakor stolp zrastle nad prostorninami narave. Tu, neomejeno po zidovju in strehah, sprejemalo vase široka prostorja, čista in brezmejna. Tu smejal se z nevihto in solncem, tu veselilo se, tu potrpežljivo podrejalo se. Tu premišljevalo o samem sebi.» In skrivnostnemu trobentaču kliče: «Koračnice zmag! — Svoboda! — Človek, končno zmagovalci! ... Prerajeno pleme se pojavlja! — Svet popolnosti! Vse je radost!»

Takšni trenutki dionizijske zanesenosti, ko je Whitman ves prevzet od vznepenih radosti, niso redki v njegovih spevih. «Jaz sem tisti, ki se vedno smeje,» pravi na nekem mestu. Pa ne samo, da se smeje, ampak on kar blazni v radosti. Tako končuje neka njegova vzplamenelost: «O, nekaj še neizkušnega! Nekaj, kar izkušamo v zamiku! Popolnoma ubežati sidrom in objemom drugih! Svobodno jahati v diru! Svobodno ljubiti! Pognati se, nepokojen in nevaren. Zaželeli si, da te uničijo izkušnje in vabe! Dvigniti se in skočiti v nebo ljubezni, ki je obrnjeno vame! In dvigniti se od tu s svojo vpijaneno dušo! Izginiti, če mora biti tako! Izpiti ostanek življenja v eni sami uri nasičenosti in svobode, v eni sami uri brezumja in razkošja.» — «O, da bi mogel za vso prihodnost napraviti iz življenja pesnitev novih radosti! Plesati, stiskati roke, veseliti se, kričati, skakati, zazibavati se, prelivati se! Biti mornar sveta, dema v vseh lukah ... Sloka in prostorna ladja, polna bogatih besed, polna razkošnosti.» In drugič se mu dvigne pesem veselja še bolj neukročena in se končuje podobna začetku Pascalove *Prière de Jésus*: «Možje in žene žive v modrosti, nedolžnosti in zdravju! Vse je radost! vojna, boleat in trpljenja so mrtva — očiščena je prelestna zemlja! Nič drugega ni več nego radost! Polni se Ocean z radostjo! Vse ozračje je radost! Radost!

Radost! V svobodi, bogoslužju in ljubezni! V zamaknjenosti življenja je radost! Dovolj je že samo živeti! Dovolj dihati. Radost! Radost! Nad vsako stvarjo je radost!»²

V tem spevu se nietzschejanska dionizijska vzhičenost meša z Whitmanovim vesoljnim optimizmom in ga nekako očišča. Toda ameriški prerok spominja na nemškega poeta še po neki drugi lastnosti — samozavesti. Walt Whitman rad o sebi pravi, da je «bolj neskromen nego skromen», in večkrat kaže, da je «ponosen na svoj ponos», tako ponosen, da prihaja do luciferske zamisli: v meni je Bog.

Toda Walt Whitman ni nikoli človek z enim samim obrazom — on je več nego štiristranska herma, ki objema v sebi kakor človeštvo vse mogoče značaje in najbolj nasprotna si čuvstva. Resnično, v *Travnih bilkah* ne manjkajo niti primeri njegove ponižnosti: «Kaj sem nazadnje jaz» — se vprašuje pesnik nenadoma — «če ne deček, ki se veseli zvoka svojega lastnega imena, ponovno in ponovno ponovljenega?» — «Kaj vem jaz o življenju? Kaj vem o sebi? Še niti svojega sedanjega in preteklega dela ne poznam. Meglene in vedno znova spreminjajoče se domneve se širijo pred mano, domneve o novih svetovih in boljših in mogočnih rojstvih novih. In se mi rogajo in me delajo neodločnega.» In ko je razširil ponižnost svoje osebe na človeštvo, vprašuje: «Možje in žene, ki se zbirajo na ulicah, če niso iskrice in prašek, kaj so drugega?»

V njem pa je razen marsičesa Prometejevega tudi nekaj Jobovega in če ga smemo po nekih znakih imenovati Nietzschejevega predhodnika, ga moramo po drugih postaviti med predhodnike Dostojevskega in Tolstega. Sam ni najbrž nikoli poznal «religije o človeškem trpljenju», toda v svoji široki duši je čutil vedno globoko sočuvstvovanje do bitij, ki so bolj ponižna nego družba, do ubogih, do sužnjev, in celo do zločincev in prodajnih žensk. Med zla sveta, pred katerimi onemeva, prišteva tudi «zaničevanje in ponižanje, ki ga izkazujejo naduteži delavcem, beraču, črncem in dalje». On vabi na svojo gostijo vse. «Nočem, da bi se ena sama oseba prezrla ali odrinila. Vlačuga, ribič morskih gob, tat so zato povabljeni. Suženj z debelimi ustnami je povabljen, zvodnik je povabljen. Ne bo razlikovanja med njimi in vsemi drugimi.» Kadar si zaželi prijatelja, si izbere navadno osebo. «On bo robot razbojnik, analfabet, obsojenec od drugih ljudi za storjene zločine.» A on ne dela tega iz poze kakor grof Lev Tolstoj, temveč

² Zaradi sorodnosti z Nietzschejem je treba opozoriti na njuno skupno ljubezen do bogatega Juga. Glej *Spev veličastnemu Jugu*.

ker čuti, da je sam kakor oni poln zlega. «Pod tem obrazom, ki se zdi tako neobčutljiv, valovijo neprestano peklenska morja. Slasti in tuge sprejemam. Sprehajam se z zločinci in umiram iz ljubezni do njih, vem, da sem sam njihov. Tudi sam sodim med te jetnike in te vlačuge. In odslej jih nočem več prezirati — kajti kako morem prezirati samega sebe?» Tudi se ne sramuje nazgovoriti neko navadno vlačugo s tistim poetičnim velikodušjem, ki očišča vse: «Dokler te ne zanika solnce, te tudi jaz ne zanikam. Dokler se vode ne nehajo blesteti zate in listje šelesteti zate, se tudi moje besede ne bodo nehale blesteti zate in šelesteti zate.»

Walt Whitman se ne sramuje ničesar in ne samo tega, da časti telo, ker «če je kakšna stvar sveta, je sveto človeško telo», temveč tudi tega ne, da opisuje in proslavlja ljubezen. «Ne» — vzklika — «nobene druge besede nego besede ljubezni, nobene druge misli nego misli o ljubezni.» Pa ne gre tu za tisto hinavsko umevano ljubezen, kakor jo umevajo svetohlinci literarnega platonizma, ki si ga poplačujejo na skrivaj z nizkotno slò, temveč za tisto ljubezen gre, kakor jo umevajo zdrava bitja, rojena iz telesa in duše, sestavljena iz telesnih dejanj, dotiklajev in stiskov, toda oplemeniteno po očetovstvu in materinstvu, po božanskem razgledu na prihodnje rodove, ki bodo rojeni iz gorečega objema med dvema bitjema, ki se ljubita. Zato ne skriva, da ljubi poleg duše tudi meso. «Kaj vse sem doživel v objemu mož in ženâ in gledajoč jih i v dotiku i vonju, ki prihaja iz njih in ki dobro dè duši.» Ničesar ne smemo zakrivati iz telesnega življenja: vsi udje imajo pravico, da jih opevamo. In zato hoče zapeti, tudi če bi ostal sam med ljudmi, «spev spočetja» ter nam opisuje skoro s sirovim realizmom spolno občevanje med moškim in žensko. Toda v tem možu, ki ljubi s telesom, ne vidi zveri, ki išče naslad: «To ni samo mož, to je oče tistih, ki bodo ob svojem času očetje. V njem je prvi pojav gosto obljudenih držav in bogatih ljudovlad. Iz njega se bodo izobličila nešteta nesmrtna življenja, z neštetimi utelešenji in radostmi.»

Ker čuti Whitman, da je širen kakor narava, noče zanikati ničesar, kar je v nji, temveč hoče vse samo preobličiti. Nazadnje bi hotel biti tako naraven kakor drevesa in živali, in ni bil nikoli tako srečen kakor tedaj, ko «sem se dvignil s postelje zdrav in svež, ko sem prepevajoč vdihaval prezrelo ozračje jeseni». Toda on vedno hlepi skozi telo k življenju duše. «In ne bom delal pesnitev in najmanjšega dela kakšne pesnitve, ki bi se ne nanašal na dušo, kajti, ko sem opazoval predmete v veseljnosti, sem našel, da ni niti enega samega, niti najmanjšega dela enega samega, ki

bi ne imel razmerja do duše.» In kadar se hoče dvigniti nad svet in ubežati rečem, kliče z liričnim zanosom duši: «Pridi, o, duša, ne polegajva več tu, dvigniva se in pojdiva. O, da bi mogel leteti kakor ptič! O, da bi mogel zbežati in pluti kakor ladja! In plavati s teboj, o duša, nad vsem, v vsaki stvari, kakor ladja na vodovjih.»

Kako si razlagamo torej, da govori Walt Whitman neprenehoma o telesnih zadevah? Tudi tukaj stojimo pred nekimi velikimi protislovji ali boljše poenotevanji, ki napravljajo iz njega v nekem zmislu hegelianskega poeta. On more opevati telo, kadar hoče opevati dušo, ker telo kakor vse ostalo ni nič drugega nego duša. Ne samo da «duša ni več nego telo in telo več nego duša», temveč «kjer telo ni duša, kaj je duša?»³

Na ta način postaja njegov idealizem nekaj stvarnega — njegova čutnost se poduhovlja in vse življenje se pokaže kot nekakšna silovita enota, kjer ni ničesar, kar bi smeli zavreči. In kakor gleda na življenje, gleda na vsa dejanja v življenju. Na isti način, kakor opeva razcvetanje lilij in široko in sveže morje, ki ga boža, in doneča bobnanja bobnov, se mu zdi vredno posvetiti poseben spev okorni lokomotivi, opisovati industrijske čudeže v *Spevu o razstavi* in ustvariti *Spev o zaposlenostih*, v katerem ni pozabil nobenega delavca. Ali ni proglašil baš on brez ovinkov: «Jaz pojem o vsakdanjostih?»

Edina stvar na svetu, ki je ne priznava, je suženjstvo. Nikoli ne pozablja, da je pesnik svobodne Amerike in demokracije, s svojimi upajočimi himnami opogumlja premagane prevzetnike in si prereže celo svojo izvrstno naturalistično žilo, da predloži svetu neke vrste demokratično mitologijo. Toda za vsem tem, kar utegne biti nekoliko smešno in retorično v tej prometejski in gari baldinski pozi njegove poezije, tiči plemenito bistvo naravne širokodušnosti in ljubezni do svobode ter velike naklonjenosti do vseh tistih, ki ne morejo biti, kakor bi hoteli.

Tudi on je iskal svobode, kakor vsi prekomerni duhovi. «Od tega trenutka se oproščam vsakega mejnika in vsake občrtane zemlje. In grem, kamor hočem, neomejeni in celotni gospodar samega sebe — in poslušam druge in premišlujem dobro, kar mi pripovedujejo, ustavljam se, vprašujem, sprejemam, razglabljam: sicer vljudno, toda z neomajno voljo se oproščam vsakega zaščitke, ki me hoče ustaviti.» Zato neti upornost tudi v drugih. «To niso samo spevi vrline, ampak tudi spevi upora», pravi nekemu evropskemu prevratniku. «Upornik sem sedaj in večno proti

³ Glej tudi *Sinove Adamove*.

vsakomur, ki se predrzne lastiti si pravico, nadvladati me in sramotiti.» Kakor je tudi odkrito demokratičen, vendar ni dosti naklonjen pravilom in zakonom. Če bi mu vsi ljudje sličili, bi hlepel neposredno po anarhiji. Njegovo vzorno mesto ne bi smelo imeti niti poslopij za urade niti pravilnikov. In to mesto že obstaja tam, «kjer moške in žene prav malo mislijo na zakone». — «Jaz sem» — pravi — «za tiste, ki niso nikdar hoteli gospodarjev, za moške in žene, ki jim duše niso nikdar trpele gospodarjev, za tiste, ki bi jim zakoni, nauki in dogovorjeni običaji ne mogli nikoli gospodarovati.» (Konec prihodnjšč.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Ljubljana 1921. (Konec.)

Ker torej v Puntarjevem članku za temo: Dante in problem Prešernove «nove pisarnije», ki jo podčrtuje naslov, ni prave osnove, dobi pazljivi čitatelj vključ obliščini, da Puntar Danteja okoli stokrat imenuje, vendarle često vtis, da se vpleta to ime samo v opravičbo objave ravno v Dantejevem zborniku. In le radi nediscipliniranosti Puntarjeve metode se je moglo zgoditi, da je v slovenski izdaji ta članek daljši, kakor 14 ostalih skupaj.

Tako se govori razen o vplivu Dantejevem še o vplivu kakih 40 pisateljev, razarjanov in bogoslovov, med drugimi n. pr. v tej zvezi tudi o sv. Avgustinu (144, 155, 169, 170, 172—178, 211, 219, 227, 232, 236, 240, 246), o «Cvetju sv. Frančiška» (114) in o sv. Tereziji (169, 170, 177). Na pretres je prišlo poleg omenjenih problemov še kakih 50 drugih problemov in problemčkov, o katerih bi naj bil zlasti Prešeren po Puntarjevi sodbi med svojim poetičnim snovanjem razmišljal, oprepa tudi astrologija (116), «Kaos» — «kans» (116, 117, 154, 155, 162), teozofija (247) itd. In, kar je za Puntarjeve članke še vedno značilno: v podkrepitev izsolem; je tudi ta razprava opremitvena s citati, ki jim zamaš isčeš opravičila. S takimi citati se predstavlja kakih 20 modernih piscev od Arnolda (234) do Džermarča (125, 126), katerih resnične ali namišljene rezultate bi bila morala biti in Prešeren naprej vedeti, ako naj bi imelo njih citiranje tukaj kak pomen. Posredne koristi za prešernoslovje ne pomenja nobena teh Puntarjevih odstranitvev. Kam morejo tudi take metode dovesti, kaže poleg raznih drugih primerov zlasti Puntarjeva oprema pesnitve «Zvezdogledom» («Astrologam»: 116): kjer imamo «ogla z igračko, za katere koncepcijo je zadostovalo poznanje preproste «kranjske aritike», opozarja Puntar na literaturo o študiju astronomije in astrologije!

Kakor govori Puntar prilično tudi o Prešernovih pesnitvah, ki jih ne spravlin z zvezo z Dantejem, tako je vsilil Dantejevemu zborniku sploh vse, kar je imel povedati o «Krstu». Drju, Puntarju je slo sploh pred vsem za problem «Krst». «K so smo se z muko prerili skozi perijode, ki obravnavajo «Krst», se začudimo: ali se vprašanje res ne dá rešiti naravnije, problemu res ne najti enostavnejšega komentarija, poemu res ne točnejše ocene?

Spadam med one, ki sodijo, da je to navzlic vsem nasprotnim poizkusom Zigonovim in Puntarjevim mogoče. Seveda gre pri tem za to, da se primerno upoštevajo in spravijo med sabo v sklad važni momenti: Prešernov svetovni nazor; Prešernovo pojmovanje slovenske zgodovine; Čopova teorija o epu; in vsaj zurne razmere v Ljubljani v drugi polovici leta 1835.

Ogrnil sem pelerino, prekrižal roke in stopil k steni. Mračno sem gledal na kepo, ki je trepetala v groznici. Njene oči so se zvijale v onemoglosti kot oči živali, ki slutijo smrt.

Bila je zlomljena. Demon je ležal pred menoj, suženj je bil prost. Strah pred smrtjo ji je zlomil vse sile. Prvič sem občutil, da sem gospodar nad samim seboj vpričo tega bitja ...

Ob tem občutku sem v trenutku zrastel sam v sebi in občutil zemljo pod nogami. Počasi, s prezirom sem obrnil pogled od njenih prosečih oči in stopil v kuhinjo.

Odprl sem vrata na verando. Potreboval sem zraka. Hotelo se mi je luči. Zadihal sem in razprostrl roke ... Mesec je bil vzšel in predrl oblake, medla svetloba se je razlivala čez vrtove, cedre in palme so trepetale v nji.

«Tončka!» Ne vem, če sem mislil nanjo, ko sem izgovoril njeno ime, ali na eno tisočih, ki sem jo želel, da me pelje iz sence v svetlobo. Nagnil sem se čez ograjo verande. Moje roke niso dosegle žarkov.

Vrgel sem pelerino na cesto, roke so se oprijele stebra in trte, splezal sem na tla. V tistem hipu so se odprla vrata verande. Bled obraz se je prikazal v njih. Nisem razumel besed, ki so šle za menoj. Prezrl sem mahljaje roke.

Človek, ki bi bil kmalu postal morilec, se je izluščil sam iz sebe in je stopal čez ulico, čez trg, mimo vrtov, v samoto, v svobodo, v luč — le eno ga je tiho grenilo, zdelo se mu je, da ima dvojno senco za seboj ... Tej senci ni mogel ubežati.

mogočim umorom naj bi se končala ta neznajna povest - neznajna + pohujšljiva nedvezanemu. Ne brez poudka ~ greh

Giovanni Papini / **Walt Whitman** *jabredce*

(Konec)

IV.

V Waltu Whitmanu izginja vekovita razdvojenost med mesom in dušo. Nekateri žive samo za meso in so pogani v slabem pomenu besede. Drugi dajejo duši služiti mesu in ti so presukani malikovalci, skeptiki, vražji, gizdalinski. Tretji žive spet samo za dušo in trpinčijo telo: ti so asketje, ki sta jih zavrгла Kristus in preprost človek. Četrti spoštujejo telo in ga stavijo duši v službo: to je primer Walta Whitmana.

Ali moremo trditi po pravici, da opeva telo zaradi telesa, ljubezen zaradi ljubezni? Ne. On opeva telo in dušo: dušo skozi telo in telo kot začasno oblačilo duše. In kadar poje o ljubezni, tudi o najbolj razpaljeni spolni ljubezni, ne misli kakor katerikoli

Latinec na nje hipni slaj, temveč vidi v moškem moža in očeta, v ženski ženo in mater in na dnu prihodnosti neštete rodove, ki se porodé iz njune združitve.

So takšni ljudje — in katolicizem jih je mnogo poznal — ki drže svoje telo daleč od greha, pa so neprestano izkušani in trpinčeni in greše vsak dan in uganjajo nespodobnosti v svojih mislih. Ti so čisti po mesu in nečisti po duši in oskrunjajo, če moremo tako reči, duhovno življenje. So drugi kakor Walt Whitman, ki žive v polni meri in v zdravju svoje telesno življenje brez prevar in krivih pretkanosti; tem se tako posreči poduhoviti tudi živalsko življenje. Ti drugi veljajo mnogo več nego prvi. Jaz cenim duhovno življenje nad vse, vendar baš zato nočem, da bi bilo prepolno očitkov vesti, bojazni in zatajitev zaradi telesnega življenja. To mora biti omejeno na najmanjše; mora biti očiščeno, v smotru netelesno, toda zatreti ga ne moremo — zato pa ga ne smemo ne preklinjati ne zakrivati. Walt Whitman je bil prvi, ki si je upal biti pred ljudmi nenraven zavoljo svojih nravnih smotrov in pornografičen zavoljo svojih čistih namenov, naj bo tudi za to slava njegovi duši, ki se ni bala omadeževati se, ko je sprejemala vase to, kar majhni ljudje imenujejo nespodobno.

Pustimo torej ob strani Whitmanovo nenravnost in telesnost. Preidimo k neki drugi obtožbi: k tisti o brezverstvu. Ni mi treba izgubljam časa za razlaganje, kako da ne pripada nobeni določeni veri. V vseh ozirih je stališče njegovega gledanja vseobče. Če vzamemo človeštvo v njegovi skupnosti, moramo priznati, da nima ene same vere. Walt Whitman pa, ki sam zase predstavlja človeštvo, sprejema vse vere, to se pravi: nobeni ne priznava, da bi bila več vredna od drugih. «Verujem, da se povrnem čez 5000 let ponovno na zemljo. Jaz pričakujem odgovorov proročišč, častim bogove, pozdravljam solnce. Naredim si božanstvo iz najbližjega štorja in debla, plešem zaklinjajoče plese v središču obisov. Pomagam lami ali brahminu, kadar čisti svetiljke pred idoli. Plešem tudi v procesiji falusov po ulicah in se skrivam v zamaknjenosti in strogosti v gozdovih kot gimnozof. Pijem medico iz lobanj, občudujem shaste in vede, spoštujem koran. Stopam na teokale, ki so oškropljeni s krvjo, in razbijam po bobnu iz kačje kože. Sprejemam Evangelije, sprejemam Njega, ki je križan bil, in vem, da je božanski. Poklekujem pri maši, ali stojim pri molitvi puritanca, ali potrpežljivo sedim v cerkveni klopi...» In to ni eklekticizem, temveč univerzalizem — popolno priznavanje religiozne tradicije, pa naj bo oblika, ki jo pokriva, kakršnakoli. Walt Whitman čuti potrebo po religiji in oznanja, da prihaja z novo: «Tudi jaz, ki

sledim mnogim in mi mnogi sledijo, spočenjam novo religijo in vstopam v areno... Potrjujem, da obstaja vsa zemlja in vse zvezde na nebu zavoljo religije. Potrjujem, da še noben človek, od začetka do danes, ni bil dovolj veren; niti za polovico ne.» — «Potrjujem, da mora biti dejanska in neminljiva veličina teh Držav njih vera.» In nekemu mladeniču pravi, da niso nobene stvari nič v primeri z vero.

Toda kaj je bistvo Whitmanove religije? V nekem spevu izpoveduje, kateri so njegovi bogovi: idealni človek, smrt, duša, čas in prostor. Vendar gre tu le za dozdevno mnogoboštvo: Whitmanovo mišljenje je enotno. Vse reči so eno: ta enota se lahko imenuje duša, se lahko imenuje Walt Whitman, a se imenuje še bolje Bog. Bog je vse in vsepovsod. «Jaz vidim stvaritve Boga v vsaki uri izmed štiri in dvajsetih in v vsakem trenutku njihovem; v obrazih mož in ženâ vidim Boga in v svojem lastnem obrazu v ogledalu. Po ulicah najdem pisma, ki jih je izraževal Bog, in vsako je podpisano z božjim imenom Boga; in jih puščam, kjer so, ker vem, da, kamorkoli naj grem, druga bodo točno prihajala znova, vedno znova.» Ko premišluje o nesmrtnosti, se on, ponositi, priporoča Bogu: «Daj, Bog, da izpojem to misel. Daj meni ali njemu ali njej, ki ju ljubim, to neizbrisno vero. V Tvojem vseobčestvu naj vsakršna stvar, ki je v njem zamotana, ne bo zamotana za nas. V veri, v načrtih Tvojih, ki so zakriti v Času in Prostoru, v zdravju, v miru, v odrešenju vesoljnem.» Tudi on hrepeni kakor mistiki k božanskemu združenju: «Umij me vsega, okoplji me v sebi, o Bog; daj, da se bova mogla, dvigajoča se k Tebi, jaz in moja duša ustaviti na višini Tvoji.» In čujte himno božanstvu, ki bruha iz njegove ljubeče duše: «O, Ti nadzemeljski, brezimni, Ti vlakno in dih, svetloba svetlobe, ki si izlival svetovja, Ti njih središče, Ti najmogočnejše središče resničnega, dobrega, ljubezni, Ti vodnjak moralni in duhovni in vir čuvstvovanj, Ti shramba... Ti utrip, Ti gibalno zvezd, solnc, svetovij, ki krožijo in se gibljejo v redu, varni, harmonični skozi enolično prostornino prostornine. Kako bi mogel jaz misliti, kako izdihniti en sam dih, če se iz sebe ne bi mogel pognati k tem višjim vesoljstvom?»

On je, kakor je videti iz teh besed, neke vrste paradoksen osebnostni panteist ali, če hočete, krščanski panteist. Kristusova duša mu je bolj sestra nego duše vseh ostalih razkrivateljev božanskega. Nekega večera zagleda na bojnem polju tri speče ranjence in takoj se mu eden zazdi Kristus. «O, mladenič, menim, da te poznam — menim, da je ta obraz prav obraz Kristusa, Kristusa, mrtvega in božanskega, brata vsem, ki tu zopet leži.»

In kakor se mu je zdelo, da je podoben Bogu, tako čuti, da je podoben Kristu. Oba obtožujejo na isti način: «Čujem obtožbe, da hočem uničiti ustanove. V resnici nisem niti za ustanove niti proti njim.» Zgraditi hoče samo svoje mesto ljubezni in to mu daje pravico, čutiti se bolj kristjana, nego so tisti, ki pokrivajo s tem imenom svojo mrzlo pobožnost. Tako govori on N j e m u, ki je bil križan: «Moja duša je s tvojo dušo, o ljubljeni brat: Ne maraj, če te mnogi, ko kličejo tvoje ime, ne slišijo! Jaz ne vpijem tvojega imena, toda jaz te čujem... Kajti mi vsi delujemo, da oznanimo smoter sam in dediščino samo... mi usmiljeni, poslušajoči in vez med ljudmi.» In mi pojdemo svobodni in nezadržni, «da nasitimo z namni vse čase in ure, da si postanejo možje in žene prihodnjih plemen in časov lahko bratje in ljubimci med seboj, kakor smo si mi.» Njegovo sočutje do krivih, njegova ljubezen do vseh ljudi, tudi do najbolj ponižnih in zaničevanih, njegova frančiškanska hvala smrti so gotovo krščanska čuvstva in čeprav ni bil Walt Whitman vpisan v imeniku nobene cerkve, ga vendar moremo brez obotavljanja prišteti med učence in naslednike Kristusove.

Še manj moremo dvomiti o njegovem verskem čutu. On ni veroval samo v telesa, temveč tudi v «resničnosti, ki jih ne poznamo, a so vendar blizu v ozračju,» in ni verjel samo v sedanje življenje, temveč predvsem v tisto bodoče. Ni samo trdil, da telo ne more umreti in da nihče ne more nikdar postati m a n j, «ampak ve, če bo prihodnost nič, je morala tudi preteklost biti nič, in ga ni strah pred temi črviči zemlje», ker je gotov, da ima vsaka stvar nesmrtno dušo: «Jaz mislim in potrjujem s prisego, da nič ne obstaja izven nesmrtnosti!»

Ker je prěpoln upanja, se ne boji prihodnosti in hoče vedno dalje, proč od običajnih reči in strahopetne negibnosti: «Proč, o duša, dvigni nemudoma sidro! Prereži vrvi — vleci, razpni vsa jadra! Ali nisva bila že dovolj tukaj, kakor drevesa, zasajena v zemljo? Ali nisva tu že dovolj poležavala in jedla in pila kakor divjaki? Ali se nisva za dovolj dolgo dobo poneumnjevala in slepila s knjigami? Jadrāj proč — krmari samo po globokih vodah, o nemirna duša, polzvedujoč jaz s teboj in ti z menoj. Ker midva sva namenjena tja, kamor si mornarji došlej niso upali in kjer bova ogrožala ladjo, sama sebe in vse. O moja vrla duša! Daj, jadrāj daleč, vse bolj daleč! O, radost, drzna, toda varna! Ali niso vsa ta morja od Boga? O, daleč, bolj daleč, vse bolj daleč jadrāj! — «Kdo je tisti, ki je šel še dalje? Ker jaz bi hotel dalje, še dalje!»

V.

Zdaj, ko sem dospel do te točke, bi moral, kakor vsak govornik ali esejist, sledeč dobrim običajem, združiti niti in napraviti malo izvlečka. Sem pa preveč prijatelj Waltu Whitmanu, da bi naredil tako. Njegova poezija ni med tistimi, ki jih je mogoče uvrstiti v kak dosleden sistem in podrediti dialektičnim ocenitvam. Whitmanova duša je široka kakor svet, je ogromna kakor Bog in vsebuje vse: radost in bol, telo in dušo, svobodo in podreditev, divjost in ponižnost, Boga in travno bilko! Treba jo je vzeti, kakor jemljemo vesoljnost, ne da bi gledali na zareze, ki so jih ljudje napravili v stvari.

Toda Whitmanova duša ni samo nekakšno velikansko jezero ljubezni. Sestavljena je iz kakovosti, čuvstev, strasti, ki morejo oživljati ljudi, vnemati jih k dejanjem, k življenju, narediti jih bolj zdrave, močnejše, čistejše — boljše. Ti, ki čitajo Whitmana, pa ne čutijo, da se pri tem plamenček njihovega življenja razširja in se še bolj sveti, kakor da je prišel v bolj nakisovan svet; tisti, ki ne začutijo neozdravljivega koprnenja, da niso mogli poznati in poljubiti njega, ki je napisal te speve; tisti, ki jih odbija robotost, ogenj, drznost in sila v teh spevih in menijo, da bi jim ta mož bolj prijal, če bi bil rafiniranejši, umerjenejši, previdnejši, negotovejši, olikanejši — ti niso razumeli Whitmana, ne bodo nikoli razumeli Whitmana in tudi niso vredni, da bi Whitmana razumeli.

Whitman je dober plebejec, ki opeva brez sramežljivosti vse stvari na svetu, in največji nasvet, ki nam ga daje po nasvetu ljubezni, je ta, naj se oprostimo vse literarne očesne mreže, ki nam kali čisti pogled na stvari. Mi — in tu mislim predvsem nas Italijane — smo preveč literatski in vljudni. Smo olikani tudi pred zemljo, ki noče poklonov; tudi v poeziji, ki ne trpi preveč izobraženosti. Treba bo vcepiti v nas, v naše žile, osušene žile diletantskih, pomehkuženih in izlikanih meščanov, nekaj dobre krvi, krvi kmetov, gorjancev — «svete kanalije». Ni zadosti odpreti okna, kakor je dejal Giulio Orsini. Treba je stopiti iz hiše, stopiti iz mesta in poslušati in ljubiti naravnost vse stvari, najbolj nežne in najbolj umazane, in razodevati svojo ljubezen brez metrične šare, brez prevelikega spoštovanja do svetih tradicij, poštenih konvencij in bedastih pravil dobre družbe. Treba, da postanemo malo barbari — makar malo prostaški — če hočemo zopet najti poezijo.

Če nas Walt Whitman ne nauči niti tega, je zastonj, da ga prevajamo in da toliki o njem govore. Poslovenil Karlo Kocjančič.